

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Kristin Liljegen

Handbook for legislation on violence against women
-En jämförelse med
kvinnofridslagstiftningen

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Sacharias Votinius

VT 2014

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1. INLEDNING	3
1.1 Inledning	3
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	4
1.4 Metod och Material	4
1.5 Avgränsningar	5
1.6 Disposition	5
2. HANDBOKEN	6
2.1 Bakgrund och syfte	6
2.2 Innehåll	7
3. SVENSK LAGSTIFTNING	11
3.1 Grov kvinnofridskränkning, enligt Kvinnokommissionen	11
3.2 Grov kvinnofridskränkning, enligt Regeringen	13
3.3 Grov kvinnofridskränkning, i praktiken	15
4. LITTERATUR OCH FORSKNINGSLÄGE	18
5. ANALYS	21
5.1 Jämförelse, Handboken och grovt kvinnofridsbrott	21
5.2 Könsspecifik lagstiftning	24
5.3 Våldsbegreppet	24
6. SLUTSATSER	26
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	27

Summary

In the year of 2010 the *Handbook for legislation on violence against women* (the Handbook) were introduced by the UN as a handbook for its members to help legislate to eliminate violence against women. The Handbook was introduced several years after the Swedish reform-package "kvinnofrid" and, maybe for that reason, the Handbook did not have a big impact on Swedish legislation. The Handbook contains recommendations for how a model framework should be implemented as well as suggestions for the rest of the society in order to eliminate all violence against women. I have, in this essay, examined the Handbook and the Swedish legislation on "kvinnofrid" to see how they correspond with each other. I have observed that Sweden has fulfilled most of the Handbooks recommendations but that Sweden in some ways has not. The biggest flaw in the Swedish legislation is, according to me, the restricted definition of violence. The Swedish definition only contains violence in the form of physical violence; both psychological and economic violence is excluded. I have also found inadequacies in the motivation regarding the introduction of a gender-specific crime. The lack of a thorough discussion about possible consequences of such a legislation form is inexcusable, according to me.

Sammanfattning

År 2010 kom *Handbook for legislation on violence against women* (Handboken) ut som en handbok för FN:s medlemstater i deras arbete att lagstifta bort våld mot kvinnor. Handboken kom flera år efter att den svenska kvinnofridsreformen genomförts och hade, kanske därför, inte så stor genomslagskraft i Sverige. Handboken innehåller råd och förslag på hur en idealisk lagstiftning ska utformas och hur samhället i övrigt ska utbildas för att eliminera våld mot kvinnor. I denna uppsats har jag undersökt Handboken och kvinnofridsbrottet för att kunna jämföra innehållet och dra slutsatser om hur de förhåller sig till varandra. Jag har konstaterat att Sverige på många sätt införlivar Handbokens rekommendationer men att Sverige också brister utifrån Handbokens förslag. Den största bristen, i jämförelse med Handbokens rekommendationer, har jag funnit vara Sveriges definition av våldshandlingar i nära relationer. Här lever fortfarande den föråldrade bilden av våldshandling som enbart inkluderar fysiskt våld kvar, trots Handbokens rekommendationer att inkludera både psykiskt och ekonomisk våld. Det finns också brister i motiveringen av den könsspecifika brottsrubriceringen. Avsaknaden av en diskussion kring möjliga konsekvenser av sådan lagstiftning finner jag oförsvarbar.

1 Inledning

1.1 Inledning

Jag kom i kontakt med *Handbook for legislation on violence against women* (Handboken) under min sjätte termin på juristprogrammet under kursen folkrätt. Handboken är ett instrument skapat av FN för att hjälpa dess medlemsländer att lagstifta bort våld mot kvinnor. Dokumentet är generellt utformat för att kunna fungera för olika länders olika lagstiftningsprocesser och system. Att skapa ett dokument som ska hjälpa att lagstifta bort en företeelse, våld mot kvinnor, som funnits under så lång tid och i så stora delar av världen kändes för mig som ett övermäktigt uppdrag. Jag tänkte att det måste ha väckt mycket uppmärksamhet, framför allt i Sverige då vi på många sätt ligger i framkant när det gäller jämställdhet. En stark debatt om problematiken kring ett sådant generellt och internationellt dokument, med synpunkter på risker och faror skulle vara väldigt intressant att undersöka. Det jag fann var att det inte fanns någon debatt. Inte i Sverige och inte på så många andra platser heller. Tystnaden som omslöt ett sådant viktigt dokument och viktigt ämne förbluffade mig. Visst måste det ju finnas många olika grupper och organisationer i vårt samhälle som direkt och indirekt berörs av Handboken och som därför borde ha både det ena och det andra att säga om den. Men som jag sa så fann jag bara tystnad. Min personliga teori är att Sverige anser att Sverige som land kommit längre än Handboken och att Sverige redan har diskuterat och åtgärdat de problem som de tycker kan åtgärdas via lagstiftning. I och med kvinnofridslagstiftningen har Sverige gjort sitt så att säga. Min uppsats kommer därför genom kritisk undersökning handla om, om Sverige verkligen har nått så mycket längre än Handboken och om Handbokens förslag verkligen uppfylls.

1.2 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka Handboken, vad den innehåller och vad den vill uppnå. Jag kommer sedan att jämföra den med det svenska brottet grov kvinnofridskränkning, som återfinns i Brottsbalken (BrB) 4 kap. 4a §.

1.3 Frågeställningar

- Vilka likheter och skillnader finns det mellan förslagen i Handboken och den svenska kvinnofridslagstiftningen?
- Vad finns det för problematik kring könspecifik och könsblind lagstiftning?
- Vad blir konsekvenserna av att psykiskt och ekonomiskt våld exkluderas i uppräknningen av våldshandlingar i brottet grov kvinnofridskränkning?

1.4 Metod och Material

Jag kommer att använda mig av rättsdogmatisk metod, där rättskällevärdet styr materialet. Lagtext, förarbeten, praxis och doktrin är förstahandsmaterialet jag använder i uppsatsen. Jag kommer också att använda mig av litteratur och forskning från erkända straffrättsforskare och feministiska forskare för att få en bredare förståelse av området. Även rapporter från olika svenska myndigheter kommer att användas för att få en översikt och förståelse av ämnet. Jag kommer i min analys att utgå från ett kritiskt genusperspektiv.

1.5 Avgränsningar

Min utgångspunkt för denna uppsats är Handboken. Handbokens innehåll kommer därför automatiskt avgränsa området jag undersöker. Jag kommer utelämna delar av Handboken, framförallt de delar som handlar om migrationsrätt, sexuellt våld och sexuella trakasserier. Jag kommer också utelämna de civil- och familjerättsliga inslagen i Handboken. Jag kommer att begränsa mig till det materialet som jag behöver för att kunna analysera kvinnofridsbrottet utifrån de frågeställningar jag har. Jag kommer att begränsa utredningen av kvinnofridsbrottet på så vis att de juridiskt tekniska aspekterna kommer att utelämnas på grund av uppsatsens omfång.

1.6 Disposition

För att kunna uppnå mitt syfte med den här uppsatsen kommer jag först att gå igenom Handboken och dess syfte, bakgrund och innehåll. Jag kommer sedan gå igenom tillkomsten, syftet och innehållet i grovt kvinnofridsbrott. För att göra det kommer förarbeten och lagkommentarer att användas för att förstå deliktet samt några avgörande rättsfall, praxis. Därefter kommer jag undersöka litteratur och tidigare forskning för den kontext uppsatsen skrivs inom. Avslutningsvis kommer jag att analysera den information jag hittat med ett genusperspektiv för att slutligen kunna dra slutsatser om hur grovt kvinnofridsbrott brister i förhållande till Handboken och i förhållande till de våldsutsatta kvinnorna som brottet ämnar skydda.

2. Handboken

2.1 Bakgrund och syfte

FN:s generalsekreterare förklarade 2008 i samband med kampanjen ”UNiTE to End Violence against Women” att alla länder skulle uppnå ett samhälle fritt från våld mot kvinnor till år 2015.¹ Upprättandet och genomdrivandet av lagstiftning på nationell nivå mot våld riktat mot kvinnor var ett av huvudstegen för att det skulle kunna uppnås. UNiTE framställer som första mål, bland fem, lagstiftning som effektivt straffar alla former av våld mot kvinnor.²

Som en del av kampanjen UNiTE utkom år 2010 instrumentet Handboken. Syftet med Handboken var att hjälpa länder att lagstifta på ett effektivt sätt samtidigt som den innehåller uppmaningar och rekommendationer om hur samhället i övrigt behöver utbildas om våld mot kvinnor. Redan i Handbokens förord konstateras det att våld mot kvinnor är en företeelse som finns i hela världen, i både rika och fattiga länder och att våldet orsakar stor skada både på individ- och samhällsnivå.³ I Handbokens inledning framhålls också att våld mot kvinnor är en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter och en form av diskriminering.⁴ Handboken har framställts av en expertgrupp sammansatt av olika individer från stora delar av världen med expertkunskaper om våld mot kvinnor. Det är otydligt hur gruppen sammansatts och på vilket sätt deltagarna är experter, jag återkommer till det i min analys. Expertgruppen blev sammankallad av United Nations Division for the Advancement of Women i samarbete med United Nations Office on Drugs and Crime och Handboken är resultatet av deras möten.⁵ Handbokens förslag och rekommendationer har tillkommit genom att man analyserat erfarenheter, olika inställningar och olika länders lagstiftning, och syftar till att hjälpa både lagstiftningsarbetet men också andra berörda myndigheter så som polis och socialtjänst.

¹ Se <http://www.un.org/en/women/endviolence/goals.shtml>.

² För mer information om FNs kampanj ”UNiTE to End Violence against Women” se: <http://endviolence.un.org/>.

³ Handbook for legislation on violence against women, s. Iii.

⁴ Handboken. s.5.

⁵ Handboken s. Iv.

2.2 Innehåll

Först går Handboken igenom olika länders lagstiftning, olika policydokument samt internationella konventioner som berör frågan våld mot kvinnor. Värt att lyfta är artikel 4 i 1993 *Declaration on the Elimination of Violence against Women*⁶ som stadgar att kvinnor inte ska behöva bli ytterligare utsatta under processen, så kallad re-victimization, på grund av att lagen är blind inför problematiken med genusrelaterat våld eller för att de som verkställer och bemöter de utsatta kvinnorna saknar kompetens.⁷ Handboken lyfter också fram att länder inom EU-samarbetet har uppmanats att säkerställa att allt våld mot kvinnor är straffbart, att processen är snabb och effektiv, att gottgörelse, kompensation, skydd och stöd tillgodoses utsatta kvinnor.⁸ I Handboken refererar man också till *United Nations Special Rapporteur on violence against women* som slår fast att staters lagstiftning för våld mot kvinnors bör innehålla en så vid definition som möjligt för handlingar av våld i nära relationer.⁹

Handbokens tredje kapitel handlar om hur ett önskvärt ramverk för lagstiftning ska utformas. Bl.a. hävdas att lagstiftning ska vara könsmedveten och inte könsblind¹⁰ vilket skulle innebära könsneutral. En könsmedveten lagstiftning ska identifiera och erkänna ojämställdhet mellan könen och att män och kvinnor därför har olika behov. Den historiska skillnaden i makt mellan könen gör att upplevelsen av våld skiljer sig för män och kvinnor.¹¹ Handboken redogör för en kort diskussion kring problematiken med könsmedveten lagstiftning. Slutsatsen blir att även om det blir grundlagsstridigt för vissa stater att ha en könsspecifik lagstiftning, då våld mot män och pojkar utesluts, så är det att föredra framför en könsneutral sådan. Handboken exemplifierar med argumenten som förespråkas av framförallt Latin Amerikanska länder som hävdar vikten av könsspecifik lagstiftning då den framhåller att våld mot kvinnor är en form av könsdiskriminering.¹² Det blir ett sätt för staterna att ta ställning till och poängtera vikten av att könsdiskriminering upphör. Den svenska modellen med både könsneutral och könsspecifik lagstiftning blir i Handboken ett exempel på när länder tillämpar båda sätten. Ett annat exempel är den österrikiska processlagstiftningen som istället ger

⁶ Se 48/104. 1993 Declaration on the Elimination of Violence against Women.

⁷ Handboken s.8.

⁸ Handboken s.9.

⁹ Handboken s.10.

¹⁰ Handboken s.15.

¹¹ Handboken s.15.

¹² Handboken s.15.

våldsutsatta kvinnor speciella rättegångsprocesser och rättigheter för att säkerställa att kvinnorna inte blir utsatta ännu en gång under processen, re-victimization.¹³

Handboken går sedan vidare till att rekommendera att stater bör genomföra utbildningskrav i könsmedvetenhet för offentliga tjänstemän gällande våld mot kvinnor.¹⁴ De aktuella tjänstemännen anser Handboken vara polis, åklagare och domarkåren. Om de yrkesgrupperna inte är utbildade i problematiken kring våld mot kvinnor och de faktorer som kan spela in, så som den ojämlikhet som råder i samhället, kan det leda till att lagstiftningen inte tillämpas på rätt sätt, att den inte blir effektiv och riskerar därför att bli subjektivt utövad. Handboken tar upp flera exempel från olika länder där just sådan utbildning säkerställs av myndigheterna.¹⁵ I Handboken uppmanas länderna att genom lagstiftning skapa specialiserade polis- och åklagarenheter för våld mot kvinnor.¹⁶ Handboken uppmanar också länderna att skapa specialiserade domstolar eller speciella domstolsprocesser för fall gällande våld mot kvinnor.¹⁷ Det för att effektivisera processen, skapa en miljö där kompetens och kunskap finns och för att underlätta för den utsatta kvinnan under processen. Handboken menar att erfarenhet visar att vanliga domstolar inte klarar av att erbjuda offren det som behövs för en rättsäker rättegång. Ett viktigt argument för dessa specialiserade domstolar eller speciella rättegångsprocesser är att risken för re-victimization minskar betydligt. För att effektivisera resultaten uppmanar Handboken länderna att uppföra protokoll, riktlinjer, policydokument och förordningar.¹⁸

Som en del av Handboken finns, utöver *United Nations Special Rapporteur on violence against women*:s definition att våldshandlingar bör ges en så vid betydelse som möjligt¹⁹, en definition av vad våld i hemmet är. Handboken rekommenderar att lagstiftningen ska inkludera inte bara fysiskt och sexuellt våld utan även psykiskt och ekonomiskt våld. Handboken beskriver det som att fysiskt våld har haft monopol på vad som konstituerar våld i hemmet men att en mer nyanserad förståelse för vad våld mot kvinnor är eller kan innebära har utvecklats och att fler länder inkluderar mer än bara fysiskt våld som brottslig handling

¹³ Handboken s.15.

¹⁴ Handboken s.18.

¹⁵ Handboken s.18.

¹⁶ Handboken s.19.

¹⁷ Handboken s.20.

¹⁸ Handboken s.20.

¹⁹ Handboken s.10.

gällande våld i hemmet. Som exempel ges att det i Indien inkluderas psykiskt, verbalt, emotionellt och ekonomiskt våld i våldsbegreppet.²⁰ Handboken kommenterar det faktum att länder som inkluderar psykiskt och ekonomiskt våld ofta möter problem i bevisföringen när sådant våld har begåtts. Handboken föreslår därför att lagstiftningen bör beakta inte bara juristers, utan också psykologer och professionella rådgivares kunskaper om sådant våld vid en eventuell prövning.²¹

Staternas ansvar för de kvinnor som har utsatts för våld görs tydligt av Handbokens rekommendationer att alla länder bör tillhandahålla ekonomiska bidrag till stödhem för utsatta kvinnor, både för kortsiktig hjälp men också för långsiktig och som skydd för fortsatt utsatthet.²² Handboken menar att erfarenhet har visat att stödet, om det inte är lagstiftat, tillhandahållits av icke-statliga organisationer med begränsade ekonomiska tillgångar. Härav har många utsatta kvinnor upplevt att de inte kunnat få den hjälp eller det stöd som det funnits behov av. Man uppmuntrar också staterna att inte själva bedriva dessa stödverksamheter utan låta icke-statliga kvinnoorganisationer med statligt ekonomiskt stöd bedriva dem. Även ett effektivt ekonomiskt stöd för de enskilda kvinnor som utsatts för våld bör tillgodoses av staterna.²³ Staternas ansvar för att eliminera våld mot kvinnor kan också ses i de rekommendationer om medvetandehöjande kampanjer som regeringarna bör genomföra för att bl.a. göra kvinnor medvetna om sina rättigheter och om existerande lagar som skyddar kvinnor från våld i nära relationer.²⁴

Handboken råder länderna att lagstifta så att den rättsliga processen vid fall av våld mot kvinnor ska vara så snabb och effektiv som möjligt.²⁵ Ju längre processen drar ut på tiden ju längre är kvinnan utsatt. Under processen ska de utsatta kvinnorna erbjudas gratis rättshjälp och rätt till professionellt stöd för att de utsatta kvinnorna ska förstå och kunna tillvarata sina rättigheter.²⁶ Andra sätt att undvika re-victimization är att säkerställa att den utsatta kvinnan inte heller kommer behöva möta förövaren i de allmänna väntrummen innan rättegången, vid ingång i rättsal etc. En annan viktig del av processen, slår Handboken fast, är att det faktum

²⁰ Handboken s.24.

²¹ Handboken s.25.

²² Handboken s.31.

²³ Handboken s.33.

²⁴ Handboken s.29.

²⁵ Handboken s. 39.

²⁶ Handboken s.39.

att händelsen som kvinnan anmält för skett lång tid innan själva anmälan gjorts inte ska hållas emot kvinnan vid en rättegång.²⁷

Är våldet mot kvinnan upprepat ska strängare straff utdömas oavsett allvarlighetsgraden av skadan.²⁸ Just situationen där våld i hemmet sker som en upprepad företeelse konstaterar Handboken vara vanligt och att strängare straff som konsekvens av upprepat våld har visat sig vara effektivt i t.ex. USA. Även Sveriges lagstiftning grovt kvinnofridsbrott ges som exempel här.²⁹

²⁷ Handboken s.42.

²⁸ Handboken s.52.

²⁹ Handboken s.52.

3. Svensk lagstiftning

3.1 Grov kvinnofridskränkning, enligt Kvinnokommissionen

I juli 1993 skapades en kommission på uppdrag av regeringen (framöver kallad Kvinnokommissionen). Kvinnokommissionen skulle undersöka frågor som rörde våld mot kvinnor och komma med förslag för att motverka och åtgärda sådant våld.³⁰ Kvinnokommissionen skulle göra det med ett kvinnoperspektiv, utifrån de våldsdrabbade kvinnornas erfarenheter.³¹ Kvinnokommissionen beaktade de anledningar som ligger till grund för våldet och konstaterar att mäns våld mot kvinnor har ett samband med den ojämställdhet som historiskt sett har funnits och med det ojämna maktförhållandet som fortfarande finns mellan män och kvinnor. Kvinnokommissionen hävdar att ett tema i den svenska rättshistorien är att kvinnan varit underordnad mannen både ekonomiskt, sexuellt och politiskt. För att motverka de föreställningarna och konsekvenserna av dessa föreställningar måste frågor om våld mot kvinnor angripas på en bred front och behovet av åtgärder finns inte bara inom lagstiftningen utan också inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården.³² Kvinnokommissionen lämnade in ett slutbetänkande; *Kvinnofrid*, i juni 1995.³³ Detta innehöll flera förslag om hur man kan förebygga våld mot kvinnor och hur stödet till utsatta kvinnor kan bli bättre. Det innehöll också, förutom flera lagändringar, införandet av ett nytt könsspecifikt brott, grovt kvinnofridsbrott.

Kvinnokommissionen lyfte i sitt betänkande fram problematiken kring våld mot kvinnor och föreslog att en helhetsbedömning av kvinnans situation skulle göras vid prövning i rättegång. När kvinnor varit utsatta för våld av en närstående man under lång tid beskriver kvinnorna situationen som en fortlöpande process.³⁴ De enskilda gärningsmomenten kan därför inte preciseras i tid och rum och det ska därför vara tillräckligt att påvisa handlingar inom en bestämd tidsperiod.³⁵ Kvinnokommissionens argument till varför en könsspecifik

³⁰ Prop. 1997/98:55 s.19.

³¹ SOU 1995:60 s.49.

³² SOU 1995:60 s.49.

³³ SOU 1995:60.

³⁴ SOU 1995:60 s.410.

³⁵ SOU 1995:60 s. 305-306.

brottsrubricering krävs är att det i en överlägsen del av fallen är män som är förövare och kvinnor som är offer och det behöver synliggöras.³⁶

De enskilda handlingar som är aktuella i kvinnofridsbrotten är flera olika brottstyper. Det är både brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid, sexualbrott, skadegörelsebrott och överträdelse av kontaktförbud som omfattas. Kvinnokommissionen ville att det i brottet kvinnofridskränkning även skulle ingå sådana handlingar som inte är kriminaliserade idag. Exempelvis föreslog Kvinnokommissionen att handlingar så som psykiskt våld och psykisk terror skulle ingå.³⁷ Exempel på sådana handlingar var diffusa hot, att mannen vägrade kvinnan umgänge med sina vänner eller familj och att mannen hindrade kvinnan från att kunna leva som hon ville genom att gömma kvinnans nycklar eller hennes telefon.³⁸ Om gärningsmannen talade grovt nedlåtande eller i övrigt visade kontrollerande beteende borde även det ingå även om det inte i sig är kriminaliserat.³⁹ Syftet med införandet av den nya straffbestämmelsen är, enligt Kvinnokommissionen, att hänsyn ska tas till psykisk misshandel. Det är också meningen att olika handlingar som idag är kriminaliserade tillsammans ska utgöra ett (1) allvarligt brott om det ingår i en pågående process. Slutligen anger Kvinnokommissionen som syfte till den nya straffbestämmelsen tydliggörandet av den psykiska terror där enskilda handlingar inte ska behöva, i detalj, preciseras i tid och rum utan precisering av handlingarnas karaktär och inom en bestämd tidsperiod skulle räcka.⁴⁰

Kvinnokommissionen lade också fram en del förslag och åtgärder som andra funktioner i samhället bör ta. Bland annat ansåg de att medvetenheten hos socialtjänsten måste öka.⁴¹ Kvinnokommissionen ansåg att fler kompetens- och resurscentrum för kvinnor utsatta för våld ska bildas och att varje landsting bör ha en specialiserad resurs för våldsutsatta kvinnor.⁴² Dessutom behövs det enligt kvinnokommissionen ett generellt policydokument för hälso- och sjukvården för de insatser som ska gälla för våldsutsatta kvinnor.⁴³ Kvinnokommissionen föreslår också att statsbidragen till kvinnojourer ska öka.⁴⁴ Vidare föreslog

³⁶ SOU 1995:60 s.305.

³⁷ SOU 1995:60 s.302.

³⁸ SOU 1995:60 s.302.

³⁹ SOU 1995:60 s.308.

⁴⁰ SOU 1995:60 s.305-306.

⁴¹ SOU 1995:60 s.135.

⁴² SOU 1995:60 s.153.

⁴³ SOU 1995:60 s.153.

⁴⁴ SOU 1995:60 s. 173.

kvinnokommissionen att i alla ärenden som rör misshandel av en man mot en kvinna som han är bekant med ska åklagare vara förundersökningsledare. Det eftersom det finns en pessimistisk inställning till sådana ärenden hos polisen på grund av svårigheterna med bevissäkring och då offret ofta saknar vilja att medverka i utredningen vilket leder till att ärenden skrivs av.⁴⁵ Även för de utredningarna ansåg Kvinnokommissionen att ett policydokument för handläggning bör uppföras och att Domstolsverket skulle få i uppdrag att tillhandahålla fortbildning för domstolspersonal i frågor om våld mot kvinnor.⁴⁶ Domstolen bör också tillse att de utsatta kvinnorna ska behöva konfronteras med gärningsmannen så lite som möjligt under rättegångsprocessen.⁴⁷

3.2 Grov kvinnofridskränkning, enligt Regeringen

I regeringens proposition har delar av Kvinnokommissionens förslag gått igenom. Allmänna råd gällande hanteringen av våldsutsatta kvinnor för socialtjänsten ska utarbetas av Socialstyrelsen.⁴⁸ Däremot ska inga policydokument uppföras för kommunerna utan det ska kommunerna själva kunna ta ställning till.⁴⁹ Socialstyrelsen ska även, gällande våldsutsatta kvinnor, leda ett utvecklingsarbete med syfte att främja kompetens- och metodutveckling inom både socialtjänsten och hälso- och sjukvården.⁵⁰ Socialstyrelsen ska även skapa bättre samverkan mellan berörda myndigheter och frivillighetsorganisationer för att förbättra stödet för våldsutsatta kvinnor.⁵¹ Regeringen föreslår ett ekonomiskt bidrag till Rikskvinnocentrum i Uppsala för att de ska kunna befästa sin verksamhet och för att kunna sprida sina erfarenheter.⁵² Regeringen föreslår att ett policydokument för handläggning av ärenden som rör våld mot kvinnor och som främjar samverkan med andra myndigheter utformas av Rikspolisstyrelsen och polismyndigheten.⁵³ Policydokument ska även utformas av Riksåklagaren och åklagarmyndigheterna för ärenden som rör våld mot kvinnor.⁵⁴

⁴⁵ SOU 1995:60 s.206.

⁴⁶ SOU 1995:60 s.206.

⁴⁷ SOU 1995:60 s.213.

⁴⁸ Prop. 1997/98:55 s. 39.

⁴⁹ Prop. 1997/98:55 s. 39.

⁵⁰ Prop. 1997/98:55 s. 39.

⁵¹ Prop. 1997/98:55 s.40.

⁵² Prop. 1997/98:55 s.43.

⁵³ Prop. 1997/98:55 s.47.

⁵⁴ Prop. 1997/98:55 s.52.

Kvinnokommissionens förslag om att åklagare ska vara undersökningsledare i ärenden rörande våld mot kvinnor är ett förslag som Riksåklagare och Rikspolisstyrelsen redan hade tillstyrkt i allmänna råd och därför lät regeringen saken bero.⁵⁵ Kvinnokommissionens förslag att även Domstolsverket skulle upprätta policydokument och genomföra förändringar i sin handläggning av mål rörande våld mot kvinnor inkluderades i propositionen genom att fortbildning och policydokument för rättsväsendet skulle genomföras.⁵⁶ För att konkretisera och effektivisera myndigheternas handläggning i frågor som rör våld mot kvinnor har gemensamma myndighetsuppdrag utfärdats för berörda myndigheter.⁵⁷ Myndigheterna ska redovisa sitt arbete regelbundet till regeringen. Ekonomiskt bidrag till frivillighetsorganisationer och kvinnojourer ska även utökas enligt regeringens proposition.⁵⁸ Också mansjourer och andra mansorganisationer ska få bidrag för att öka mäns kunskaper om våld mot kvinnor.⁵⁹

Regeringen godtog däremot inte kvinnokommissionens argument om varför det var nödvändigt att rubricera BrB 4:4a § som grov kvinnofridskränkning då det skiljde sig för mycket från övriga lagens könsneutrala utformning utan föreslog istället den blivande utformningen i BrB 4:4a §⁶⁰ där fridsbrottet, som kommer först, är könsneutralt och kvinnofridsbrottet, som är könsspecifikt, kommer i andra stycket:

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.⁶¹

⁵⁵ Prop. 1997/98:55 s.52.

⁵⁶ Prop. 1997/98:55 s.70.

⁵⁷ Prop. 1997/98:55 s.58.

⁵⁸ Prop. 1997/98:55 s.60.

⁵⁹ Prop. 1997/98:55 s.63.

⁶⁰ Prop. 1997/98:55 s. 83.

⁶¹ SFS 2013:367.

Regeringen fann det alltså ändå som en god idé att behålla det könsspecifika brottet som en del av paragrafen med motiveringen att det av pedagogiska skäl markerar och synliggör det särskilda brott som kvinnofridskränkning utgör.⁶²

Regerings utformning av brottet inkluderar inte psykiskt våld så som Kvinnokommissionen föreslagit med hänvisning till legalitetsprincipen. Legalitetsprincipen kan ses som en garanti för medborgarna på så vis att de ska kunna förutse vilka handlingar som medför straffbarhet.⁶³ Regeringen ansåg att det saknades ett tydligt klargörande om vad psykiskt våld innefattar och att det därför inte är tillräckligt avgränsat för att man på förhand skulle kunna avgöra vilka gärningar som är straffbara.⁶⁴ Den enda formen av psykiskt våld som är straffbart är när gärningsmannen tillfogar offret psykisk sjukdom eller psykisk invaliditet. För straffbarhet krävs att effekten, den psykiska ohälsan, har adekvat orsakssamband med gärningsmannens gärning.⁶⁵ Denna sortens psykiska ohälsa kräver medicinsk bekräftelse och är inte effekten allvarlig kan det bli mycket svårt att bevisa.

3.3 Grov kvinnofridskränkning, i praktiken

Den nuvarande straffsatsen, sedan våren 2013, är minimum nio månader och maximum sex års fängelse.⁶⁶ Det behöver inte vara samma brottstyper men minst två brottsliga gärningar inom kapitlen 3, 4, 6 och 12 i BrB samt överträdelse av kontaktförbud krävs för att grovt kvinnofridsbrott ska vara tillämpligt. Det är alltså, förutom överträdelse av kontaktförbud, fråga om brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid, sexualbrott och skadegörelsebrott. Det krävs ett mindre antal brott om brotten är allvarliga för att det ska anses som upprepat.⁶⁷ På motsatt vis krävs det fler brottsliga handlingar om handlingarna varit mindre allvarliga. Gemensamt för handlingarna ska vara att syftet med dem är att skada offrets självkänsla och varaktigt kränka offrets integritet.⁶⁸ Uppsåt för de brottsliga handlingarna krävs. Och trots att

⁶² Prop. 1997/98:55 s.83.

⁶³ Kriminalrättens grunder, Asp, Ulväng, Jareborg, andra upplagan, Uppsala 2013. s.46.

⁶⁴ Prop 1997/98:55 s.79.

⁶⁵ Prop 1997/98:55 s.77.

⁶⁶ SFS 2013:367.

⁶⁷ Se Berggren m.fl. Brottsbalken, en kommentar. (1 juli 2013 Zeteo) 4 kap. 4a§.

⁶⁸ SOU 1995:60 s. 308.

brottet kräver att handlingarna kränker offret och dess självkänsla så krävs det inget uppsåt att orsaka sådan kränkning.⁶⁹

Ett av syftena med det nya brottet grov kvinnofridskränkning var att kunna straffa upprepade, men mindre grova våldshandlingar mot en kvinna, som ett (1) allvarligt brott. Detta syfte hade enligt en rapport från Brottsförebyggande rådet (BRÅ), två år efter införandet av lagen, inte uppfyllts då det i fallen där män dömts för grov kvinnofridskränkning hade innehållit, av mannen, grova brottshandlingar mot kvinnan.⁷⁰

Brottet grov kvinnofridskränkning förutsätter att relationen mellan mannen och kvinnan uppfyller vissa krav så som att de är eller har varit närstående, eller bor eller har bott tillsammans. I en dom från HD år 2004 kom domstolen fram till att syftet med lagen inte skulle uppfyllas om inte brottsrubriceringen även skulle gälla för den nära relationen pojkvän-flickvän utan att de hade sammanbott.⁷¹ I ett annat rättsfall från HD slog domstolen fast att trots att det endast fanns en allvarlig våldshandling var de andra handlingar så många till antalet att de tillsammans uppnådde kraven på upprepade kränkningar. Domstolen fann också att kvinnans övriga situation, så som nyinflyttad till Sverige med obefintliga kunskaper i svenska och frånvaron av socialt nätverk tydde på att handlingarna varit ägnade att kränka kvinnans självkänsla.⁷²

Enligt statistik från BRÅ anmäldes det ca 27100 fall av misshandel mot kvinnor över 18 år, år 2013. Samma år anmäldes 2136 fall av grov kvinnofridskränkning.⁷³ Dock är mörkertalet för våld mot kvinnor stort, enligt omfångsundersökningen *Slagen dam*, där nästan varannan kvinna svarade att hon av en man hade utsatts för våld.⁷⁴

Enligt en tillsynsrapport av Åklagarmyndigheten är det misshandel och olaga hot som är de primära brottshandlingarna som ingår i brottet grov kvinnofridskränkning. Ett målsägarbiträde hade förordnats i endast hälften av ärendena, dock hade dessa målsägarbiträden inte medverkat vid hälften av målsägandenas förhör. Åklagare hade inträtt tidigt i ärendet i ca 70 % av fallen. Tillsynsrapporten konstaterar också att tendensen att målsägande i många fall

⁶⁹ Se Berggren m.fl. Brottsbalken, en kommentar. (1 juli 2013 Zeteo) 4 kap. 4a§.

⁷⁰ Grov Kvinnofridskränkning, En Kartläggning. BRÅ-rapport 2000:11 s.9.

⁷¹ NJA 2004 s.97.

⁷² NJA 2003 s.144.

⁷³ BRÅ, www.bra.se, statistik, Anmälda brott de senaste 10 åren, tabell 10.

⁷⁴ Lundgren (red) *Slagen dam*, Umeå 2001, s.8.

ångrar sig och inte längre vill delta i utredningen eller inte längre önskar dra gärningsmannen inför rätta är stor. I nästan hälften av ärendena hade det någon gång uttryckts av kvinnan. Tillsynsrapporten slår fast att detta skulle kunna lösas genom att bättre erbjuda stöd tidigt i utredningen.⁷⁵

⁷⁵ Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg, RättsPM 2006:8 s.4.

4. Litteratur och forskningsläge

2010 kom en rapport från Rikspolisstyrelsen om våld i nära relationer.⁷⁶ I rapporten diskuteras de olika formerna av våld som en kvinna kan utsättas för i en relation. Förutom fysiskt våld, så som misshandel, skrivs det också om psykiskt och ekonomiskt våld. Det psykiska våldet utövas ofta i samband med det fysiska genom hot om våld. Ekonomiskt våld är en form av våld där mannen kontrollerar och hotar kvinnan genom att vägra kvinnan tillgång till den gemensamma ekonomin, begränsar kvinnans möjligheter att själv tjäna pengar genom att vägra henne arbeta, genom att förstöra hennes egendom eller övervaka hennes inköp.⁷⁷ Rapporten påpekar att denna sorts våld inte alltid är sammankopplad med andra former av våld men att det är viktigt att belysa för att förstå den situation våldsutsatta kvinnor kan leva i. Rapporten påpekar också att våld kan vara direkt och indirekt, att fysiskt våld och hot om fysiskt våld i kombination kan förstärka kvinnans utsatthet.⁷⁸ I rapporten finns också ett avsnitt om problematiken med offerstatusen. Hur man sedan 70-talet har försökt att komma ifrån den stigmatiserande offerstatusen med att byta begreppet från offer till överlevare men att detta är en långsam process.⁷⁹

I sin avhandling baserad på Rikspolisstyrelsens rapport (se ovan) skriver Charlotte Agevall, filosofie doktor vid Lunds Universitet, om de sociala och historiska kontextbundna kategorier som vi använder oss av för att begripliggöra en handling.⁸⁰ Kunskap, värderingar och normer används för att bestämma innehållet i en gärning. Agevall skriver: ”Vetandets former bestämmer innehållet i begreppet våld, det vill säga vad som betraktas som våld är avhängigt framställningen av våld.”⁸¹ Agevall skriver också att innebörden av våld varierar i olika delar av världen men också i olika tider.⁸² Inte förrän 1965 ansågs det i Sverige vara en våldshandling när en make tvingade sin maka till samlag och i Grekland är det inte förbjudet i lag med våldtäkt inom äktenskapet än idag. Agevall skriver vidare om problematiken med

⁷⁶ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2.

⁷⁷ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.14.

⁷⁸ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.14.

⁷⁹ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.15.

⁸⁰ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken, Lund 2012 s.11.

⁸¹ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.11.

⁸² Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.14.

kriminalitet som begrepp och om hur det är sammankopplat med sociala konstruktioner och hur normer skapas i samhället.⁸³

Agevall skriver angående grov kvinnofridskränkning att brottet visserligen innehåller en möjlighet att skapa sig en helhetsbild över den utsatta kvinnans situation, då upprepade handlingar som begåtts i syfte att kränka kvinnans självkänsla och integritet beaktas. Hon menar dock att det ändå är tveksamt om dessa handlingar ger psykiskt våld en rättslig status då det fysiska våldet är de enda våldshandlingar som är kriminaliserade. Psykiskt våld är alltså inte nödvändigtvis våld enligt lagen även om olaga hemfridsbrott och överskridande av besöksförbud kan sägas tillhöra kategorin psykisk misshandel.⁸⁴ Den försvårande omständigheten att kvinnor kan utsättas för ekonomiskt våld i en relation tar Agevall sedan upp. Hur det ekonomiska våldet begränsar och kontrollerar kvinnors liv och möjligheter, både i relationen men också efter att relationen upphört.⁸⁵ Hon skriver om hela situationen som kvinnor upplever och vikten av att ta alla delar av den upplevelsen på lika stort allvar. Kvinnors situation, och deras förhållande till sin situation kompliceras av den bild samhället har av den misshandlade kvinnan. Om kvinnor endast ses som offer med egenskaper som underordnade och som passiva skapas skam.⁸⁶ Agevall menar att det kan vara en del av svårigheterna för att få våldsutsatta kvinnor att vilja medverka i brottsutredningar när anmälan har gjorts. Hon skriver vidare att många kvinnor upplever mötet med polisen som svårt och som en traumatisk upplevelse.⁸⁷

Ulrika Andersson, Universitetslektor och docent vid Lunds Universitet, analyserar i sin avhandling⁸⁸ lagstiftningen och dess tillämpning som diskurser. Andersson beskriver vad en diskurs är med ett exempel; en jordbävning. Det är en faktisk händelse men hur man väljer att se på händelsen kan variera, antingen kan man se det som en naturhändelse; ett geologiskt fenomen eller som ett straff från Gud; ett religöst fenomen. Hon konstaterar därefter att ”Detta innebär att diskurser ställer upp ramar som strukturerar vad som kan erfaras eller den innebörd som erfarenheten kan utgöra. På så sätt får diskurser inflytande över vad som kan tänkas, sägas och göras.”⁸⁹

⁸³ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.107.

⁸⁴ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.145.

⁸⁵ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.146.

⁸⁶ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.160.

⁸⁷ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.247.

⁸⁸ Ulrika Andersson, Hans (ord) eller hennes? Lund 2004.

⁸⁹ Ulrika Andersson, Hans (ord) eller hennes? s.32.

Monica Burman, Universitetslektor vid Umeå Universitet, skriver i en publikation om problematiken kring brottsoffer.⁹⁰ Hon framhåller att straffrätten tillåter sig att göra stora anspråk på vad som är rätt och fel vilket leder till att det blir svårt att säga emot eller vara av annan åsikt.⁹¹ Burman skriver vidare, med hänvisning till forskning av Van Dijk, att brottsoffer inte nödvändigtvis är intresserade av hämnd utan av rättvisa och upprättelse. Ett erkännande från straffrättssystemet är ett behov många brottsoffer upplever.⁹²

Den allmänna problematiken med könsspecifik lagstiftning tas upp i en artikel av Wendy Brown, professor i statsvetenskap och framstående feministisk forskare vid Berkeley University.⁹³ Hon skriver att kvinnors underordnade ställning i samhället riskerar att befästas genom att man betingar vissa sorters brott med kvinnor som offer när man könsspecificerar rättsregler. Samtidigt kan könsneutral lagstiftning gynna män i deras överordnade ställning då kvinnors behov på grund av sin underordnade ställning på så vis kan döljas.⁹⁴ Brown presenterar paradoxen som: ”Saken är den att även om könsspecifika rättsregler befäster regleringen av kvinnor genom kvinnlighetens reglerande normer, så befäster neutrala, allmänna rättsregler kvinnors underordnade ställning genom att stärka de redan mäktigas makt.”⁹⁵ Det vidareutvecklar hon med att i ojämlika samhällen beror olika gruppers möjlighet att använda sig av sina rättigheter på gruppens redan befintliga makt.⁹⁶

⁹⁰ Monica Burman, *Brottsoffer i straffrätten*, Stockholm 2011.

⁹¹ Monica Burman, *Brottsoffer i straffrätten* s.280.

⁹² Monica Burman, *Brottsoffer i straffrätten* s.287.

⁹³ Wendy Brown, *Rättens Paradoxer i Att vinna framtiden åter*, 2008 s.73.

⁹⁴ Wendy Brown, *Rättens Paradoxer* s.77.

⁹⁵ Wendy Brown, *Rättens Paradoxer* s.79.

⁹⁶ Wendy Brown, *Rättens Paradoxer* s.78.

5. Analys

5.1 Jämförelse, Handboken och grovt kvinnofridsbrott

Jag kommer här, först, att jämföra hur den svenska lagstiftningen och åtgärder i samband med lagstiftningen uppfyller och skiljer sig från det Handboken rekommenderar sina medlemsländer att genomföra för att eliminera våld mot kvinnor.

I mångt och mycket uppfyller kvinnofridslagstiftningen redan det som senare kom att rekommenderas i Handboken. Handbokens rekommendationer om handlingsplaner, policydokument och krav på myndigheter att utbilda sig i kvinnovåldsfrågan genomfördes i enlighet Kvinnokommissionens utredning genom Regeringens proposition. Samverkan mellan myndigheter i deras arbete med våldsutsatta kvinnor har ökat och finansiella bidrag till kvinnojourer har ökat. Något som däremot varken togs upp i Kvinnokommissionens utredning eller i propositionen är det eventuella behovet av specialiserade domstolar eller speciella rättegångsprocesser som Handboken föreslagit för att öka effektiviteten och skyddet för de utsatta kvinnorna. Kvinnokommissionens förslag stannar vid utarbetandet av policydokument och arbetsplaner för åklagare, polis och domstolar.⁹⁷ Domstolarna föreslås också förändra sin handläggning på så sätt att den utsatta kvinnan bättre skyddas från onödig konfronterning med gärningsmannen.⁹⁸ Även regeringen stannade vid att konstatera att Kvinnokommissionens förslag var bra och inkluderade dessa i sin proposition.⁹⁹ Med tanke på att endast hälften av de kvinnor som har gjort en anmälan för grov kvinnofridskränkning har tillförordnats ett målsägarbiträde, enligt Åklagarmyndighetens tillsynsrapport, och att de knappast funnits till hands för de utsatta kvinnorna genom hela rättsprocessen¹⁰⁰ kan man dra slutsatsen att skyddet och stödet för de utsatta kvinnorna brister i det svenska systemet. Här tycker jag att det i Sverige saknas en debatt som kunde ha väckts av Handboken. I anknytning till det kan man också fråga sig om risken för re-victimization är en företeelse som alls har beaktats när kvinnofridsbrottet infördes. Enligt Agevalls forskning är en stor del av problematiken kring

⁹⁷ SOU 1995:60 s.206.

⁹⁸ Prop. 1997/98:55 s.70.

⁹⁹ Se exempelvis Prop. 1997/98:55 s.52.

¹⁰⁰ Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg, RättsPM 2006:8 s.4.

våld i nära relationer knuten till skuldbeläggning av, och skam hos de utsatta kvinnorna.¹⁰¹ Det skulle kunna förklara varför så många kvinnor vill dra sig ur en pågående utredning och också varför mörkertalet är så högt när det gäller våld mot kvinnor.¹⁰² Om det i samband med kvinnofridsreformen även förts en allmän debatt om offerstatusen för de våldsutsatta kvinnorna, hade diskussionen kunnat leda till en förändrad syn både i civilsamhället och i rättsprocessen. Det hade kunnat hjälpa kvinnor att identifiera sig som brottsoffer i sin situation och, utan skamkänslorna, våga söka hjälp.

Handboken rekommenderar även staterna att från regeringarnas sida starta och finansiera kampanjer som ökar medvetenheten kring problematiken med våld mot kvinnor.¹⁰³ Detta bl.a. för att öka kunskapen för kvinnor om vad våld mot kvinnor innebär och vilka rättigheter och möjligheter dessa kvinnor har. Med Burmans påstående, om att straffrätten i stor mån gör anspråk på att avgöra vad som är rätt och fel¹⁰⁴, blir det ännu viktigare att det från deras sida meddelas en officiell förändring i synen på den utsatta kvinnan för att fler kvinnor ska kunna/våga anmäla och fullfölja en anmälan för grovt kvinnofridsbrott. Av det materialet jag funnit rörande problematiken med våldsutsatta kvinnors offerstatus framgår det inte att regeringen aktivt bidragit till någon sådan kampanj. Snarare framgår det att det saknas en sådan debatt från lagstiftarens sida.¹⁰⁵

5.2 Könsspecifik lagstiftning

Jag kommer här att föra ett resonemang kring Handbokens rekommendation att lagstifta könsspecifikt och problematiken med sådan lagstiftning.

Först vill jag nämna att Handboken som instrument saknar viss generell information och diskussion kring sina förslag för att kunna få den genomslagskraft som de önskar.¹⁰⁶ Expertgruppen som tillsammans tagit fram dokumentet presenteras inte i längre utsträckning

¹⁰¹ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.160.

¹⁰² Lundgren (red) Slagen dam s.8.

¹⁰³ Handboken s.29.

¹⁰⁴ Monica Burman, Brottsoffer i straffrätten s.280,

¹⁰⁵ Se exempelvis Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.15,

¹⁰⁶ Den enda information finns i Handbokens inledningskapitel (se ovan).

än vid namn, och på vilket sätt deltagarna är experter framgår inte. Inte heller framgår det vilka länders lagstiftning man undersökt och varför den lagstiftningen är värd att användas som modell för de andra medlemsländerna.¹⁰⁷ Det saknas också ett tydligt klagörande om varför könsspecifik lagstiftning är att föredra och om det finns risker med sådan lagstiftning. Som Brown skriver så finns det både fördelar och nackdelar med könsspecifik lagstiftning. Att kvinnors underordnade ställning kan betingas av lagstiftning där kvinnor specifikt utpekats som offer är en stor fara.¹⁰⁸ Även det Agevall skriver om kvinnans syn på sig själv som offer¹⁰⁹ kan förstärkas när en lagstiftning specifikt pekar ut kvinnor som offer i våld i nära relationer. Om samhället, genom denna könsspecifika lagstiftning pekar ut kvinnor som offer kan det leda till att bilden av kvinnor som underlägsna cementeras. Å andra sidan, som Brown påpekar, är det ojämlikt i samhället och därför riskerar könsneutral lagstiftning att dölja de problem kvinnor har.¹¹⁰ Att Sverige har gått något slags mellanväg genom att paragrafen innehåller både ett könsneutralt och ett könsspecifikt brott kan ses som att hänsyn har tagits till båda argumenten. Dock är argumentet som regeringen för, att paragrafen annars skulle skilja sig för mycket från övrig lagstiftnings könsneutrala utformning knappast innehållande någon analys av vad våldsutsatta kvinnor gynnas av.¹¹¹ Det exempel som Handboken ger, att det blir en tydlig signal från samhällets sida att våld mot kvinnor inte är accepterat ser jag som ett bra argument.¹¹² Regeringens proposition nämner också den pedagogiska fördelen.¹¹³ Men för att kunna förändra en situation måste man, enligt mig, lyfta och belysa ämnet. Genom den könsspecifika markeringen i lagens andra stycke tycker jag att detta till viss del uppnås. Visst ser jag riskerna med att befästa oönskade offerroller för de utsatta kvinnorna men med en förändring av offerstatusen (se förra avsnittet) i kombination med det könsspecifika andra stycket i 4 kap. 4a§ BrB tror jag att möjligheterna för att lyfta och belysa problemen finns och målet att eliminera alla former av våld mot kvinnor möjliggörs i större utsträckning.

¹⁰⁷ Handboken s. iv.

¹⁰⁸ Wendy Brown, *Rättens Paradoxer* s.77.

¹⁰⁹ Charlotte Agevall, *Våldet och kärleken* s.146.

¹¹⁰ Wendy Brown, *Rättens Paradoxer* s.77.

¹¹¹ Prop. 1997/98:55 s.83.

¹¹² Handboken s.15.

¹¹³ Prop. 1997/98:55 s.83.

5.3 Våldsbegreppet

Här kommer jag att analysera konsekvenserna av att regeringen uteslöt alternativa former av våld, så som psykiskt och ekonomiskt våld, i begreppet våldshandling i kvinnofridsbrottet.

Handboken rekommenderar att lagstiftaren öppnar upp begreppet våld i så vid mening som möjligt när det gäller våld i nära relationer. Handboken hävdar att den förhärskande bilden av våld i nära relationer under lång tid har varit fysiskt våld men att bilden håller på att luckras upp.¹¹⁴ Även Agevall bekräftar Handbokens syn på att våldsbegreppets innebörd skiftar, både i tid och på olika platser i världen.¹¹⁵ Våldsbegreppets innebörd är med andra ord ett subjektivt, föränderligt begrepp utan konstant substans. Som samhälle (och framförallt som lagstiftare) kan man alltså påverka och välja dess innebörd. Kunskap och normer avgör, enligt Agevall, vad en våldshandling innefattar. Även sociala och historiska kontexter påverkar.¹¹⁶ Handbokens råd angående våldsbegreppet stämmer väl överens med Kvinnokommissionens intentioner, att inbegripa psykiskt våld och psykisk terror i begreppet.¹¹⁷ Regeringen valde dock, med hänvisning till legalitetsprincipen och svårigheterna med bevisningen, att utesluta psykiskt våld ur våldsbegreppet.¹¹⁸ Om man använder sig av Anderssons utgångspunkt att lagstiftningen och dess tillämpning är en diskurs som begränsar vad som kan erfaras och begränsar innebörden av en upplevelse¹¹⁹ kan regerings beslut, att utesluta psykiskt våld, ses som att kvinnor utsatta för psykiskt våld fräntas sin upplevelse. Även i Rikspolisstyrelsens rapport diskuterar man förekomsten av psykiskt våld i nära relationer och att det ofta utövas i kombination med fysiskt våld.¹²⁰ De utsatta kvinnornas upplevelse skulle då förminskas genom att man utesluter den delen av erfarenheten som innehåller psykiskt våld.

Som kvinnofridsbrottet är utformat ska domstolen göra en helhetsbedömning av den utsatta kvinnans situation. Häri ingår sådana psykiska aspekter som kvinnans situation i övrigt. Att hålla en närstående hemma, utan kunskaper i svenska språket och utan vänner har ansetts vara

¹¹⁴ Handboken s.24.

¹¹⁵ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.14.

¹¹⁶ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.11.

¹¹⁷ Se exempelvis SOU 1995:60 s.302.

¹¹⁸ Prop 1997/98:55 s.79.

¹¹⁹ Ulrika Andersson, Hans (ord) eller hennes? s.32.

¹²⁰ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.14.

en bidragande anledning till att grovt kvinnofridsbrott ansågs tillämpligt.¹²¹ Att på det sättet utöva psykiskt våld mot kvinnan, genom att vägra kvinnan självständighet, är den sortens våld Agevall skriver om i sin rapport.¹²² Genom regeringens uteslutning av psykiskt våld inberäknas inte detta i begreppet våldshandling men det ska ändå tas i beaktning av domstolen vid en prövning. Det om något anser jag vara i strid med legalitetsprincipen. Genom att utelämna det i lagtexten men ändå inkludera det i prövningen anser jag att man gör det svårare för människor att förutse vad brottet kvinnofridskränkning innebär och vilka handlingar som är straffbara, även om de inte, de facto, är kriminaliserade. Dessutom vill jag här nämna att psykisk misshandel ändå, till begränsad del, ingår i grovt kvinnofridsbrott. Agevall påpekar nämligen att olaga hemfridsbrott och överträdelse av kontaktförbud faller in under kategorin psykisk misshandel.¹²³

Det ekonomiska våldet, som Handboken tar upp¹²⁴, nämns också i Rikspolisstyrelsens rapport¹²⁵ och i Agevalls avhandling¹²⁶. I kvinnokommissionen nämns inte ekonomiskt våld explicit men man kan utläsa det ur den beskrivning de ger av vad psykisk terror kan innebära.¹²⁷ Rikspolisstyrelsens rapport menar att det ekonomiska våldet blir ett sätt att kontrollera kvinnan genom att begränsa hennes möjligheter att påverka sin ekonomi, att kunna arbeta eller att kunna delta i de gemensamma ekonomiska besluten.¹²⁸ Inte heller denna form av våldshandling inkluderades av regeringen i begreppet våld i nära relationer med hänvisning till problematiken kring bevisfrågor.¹²⁹ Även här leder exkluderandet till att utsatta kvinnor fräntas sin erfarenhet enligt Anderssons teori om diskurser, och därigenom möjligheten till upprättning. De negativa konsekvenserna av det blir tydliga när man tar hänsyn till det Burman skriver om offrens behov av upprättelse och erkännande från straffrättsystemet.¹³⁰

¹²¹ NJA 2003 s.144.

¹²² Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.145.

¹²³ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken s.145.

¹²⁴ Handboken s.24.

¹²⁵ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.14.

¹²⁶ Charlotte Agevall, Våldet och kärleken, s.146.

¹²⁷ SOU 1995:60 s.302.

¹²⁸ Rikspolisstyrelsen, Rapport 2010:2 s.14.

¹²⁹ Prop 1997/98:55 s.79.

¹³⁰ Monica Burman, Brottsoffer i straffrätten s.287.

6. Slutsatser

Mina slutsatser efter att ha analyserat mitt samlade material är att den svenska kvinnofridslagstiftningen till största del uppfyller Handbokens rekommendationer. De områden där den svenska lagstiftningen brister finner jag främst vara i införandet av den könsspecifika rubriceringen kvinnofridskränkning och då framförallt i avsaknaden av en diskussion kring eventuell problematik med sådan lagstiftning. Att risken med sådan lagstiftning, som är att man förvärrar situationen för de våldsutsatta kvinnorna genom att stämpla dem som offer, inte utreds i samband med förarbetena till lagförslaget upplever jag oförsvarbart när brottet i fråga har tillkommit för att skydda de kvinnorna. Vidare finner jag att det saknas legitima skäl för att utesluta psykisk och ekonomisk misshandel i kvinnofridsbrottet om syftet med lagen ska kunna uppnås. Om viljan att eliminera våld mot kvinnor i nära relationer finns som mål i Sverige kan man inte med den här lagstiftningen uppnå det målet så länge som en stor del av de våldsutsatta kvinnornas upplevelse exkluderas och förminskas genom lagstiftningen. Detta fråntar kvinnorna möjligheten att få upprättelse och att uppleva ett erkännande från straffrättssystemet vilket, enligt min mening, i förlängningen gör kvinnofridsbrottet ett brott som varken gör det lättare för våldsutsatta kvinnor att söka hjälp eller att anmäla de brott de utsatts för.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

SFS 2013:367 *Lag om ändring i brottsbalken*, utfärdad den 30 maj 2013.

SOU 1995:60 *Kvinnofrid*

Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*

Handbook for legislation on violence against women [Elektronisk resurs], United Nations, New York, 2010 <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/v-handbook.htm>

Berggren Nils-Olof, Bäcklund Agneta, Holmqvist Lena, Leijonhufvud Madeleine, Munck Johan, Träskman Per Ole, Victor Dag, Wennberg Suzanne, Wersäll Fredrik, *Brottsbalken, en kommentar*. (1 juli 2013 Zeteo) kommentar till 4 kap. 4a§ BrB.

Grov Kvinnofridskränkning, En Kartläggning. *BRÅ-rapport 2000:11*, Stockholm 2000.

Grov kvinnofridskränkning, Tillsynsrapport, Åklagarmyndigheten, *RättsPM 2006:8*, Utvecklingscentrum Göteborg, 2006.

Lundgren Eva, Heimer Gun, Westerstrand Jenny, Kalliokoski Anne-Marie, *Slagen dam, Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfattningsundersökning*, Umeå 2001.

Rejmer Annika, Sonander Anna, Agevall Charlotte, *Våldsutsatta kvinnor berättar, en utvärdering av projekt Karin*, Rikspolisstyrelsens rapport 2010:2, april 2010.

Litteratur:

Agevall Charlotte, *Våldet och kärleken, Våldsutsatta kvinnors begripliggörande av sina erfarenheter*, Lund 2012.

Andersson Ulrika, *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, första upplagan, Lund 2004.

Asp Petter, Ulväng Magnus, Jareborg Nils, *Kriminalrättens grunder*, andra upplagan, Uppsala 2013.

Brown Wendy, Rättens paradoxer, i *Att vinna framtiden åter*, 2008.

Burman Monica, *Brottsoffer i straffrätten*, I: Lernestedt, Claes och Tham, Henrik (red.): *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Stockholm, 2011.

Elektroniska källor:

Anmälda brott de senaste 10 åren, tabell 10, Brotts och statistik, www.bra.se,
<http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/anmalda-brott.html>,

Använd den 25 maj -14.

FN:s mål till 2015, <http://www.un.org/en/women/endviolence/goals.shtml>.

Använd den 25 maj -14

”UNiTE to End Violence against Women”, <http://endviolence.un.org/>.

Använd den 25 maj -14.

A/RES/48/104. 1993 Declaration on the Elimination of Violence against Women.

<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

Använd den 25 maj -14

Rättsfallsförteckning:

NJA 2003 s.144

NJA 2004 s.97